

Synopse přístupu zemí k boji s koronavirovou pandemií

Catrina Schläger, Dr. Ralf Hexel, Marius Müller-Hennig, Renate Tenbusch

1. Průběh pandemie

Ve srovnání evropských zemí zaujme nejprve to, že zdravotnické systémy byly ojedinělými potvrzenými případy přímo zasaženy v převážné většině zemí až od poloviny či konce února. Pouze v Německu, Francii, Itálii, Švédsku, Španělsku a Velké Británii byly ojedinělé případy nákazy diagnostikovány již na konci ledna, totéž platí pro USA a Kanadu.

Srovnání dostupných čísel má jen omezenou výpovědní hodnotu. Chybí jednak empirické hodnoty o viru a reprezentativní aktuální data ze všech zemí. Jednak ale zjevně velmi kolísá praxe a rozsah testování v jednotlivých zemích a jejich vývoj není v průběhu krize lineární. I ve státech, které testují relativně rozsáhle, se předpokládá rozsáhlá šedá zóna, což bude o to silněji platit pro státy s nízkým testováním.

Odolnost národních zdravotnických systémů je rozhodujícím faktorem v boji s pandemií. Současná situace odkrývá obrovské nedostatky, jež jsou důsledkem zejména zdravotnictví orientovaného na profit.

- 1) **Nedostatek materiálu:** Ve velmi mnoha zemích vládne nedostatek ochranného vybavení v nemocnicích a pečovatelských domech. Zásoby nebyly dostatečné na takový rozsah pandemie a trh nedokáže rychle a spolehlivě pokrýt současnou potřebu.
- 2) **Nedostatečné kapacity:** Ve velmi mnoha zemích vládne obava, zda prudkému nárůstu infekce s těžkým průběhem budou i jen náznakem dostatečovat hlavně kapacity intenzivních lůžek, resp. zda je možné dostatečně rozšířit jejich počet.
- 3) **Nedostatek personálu:** Část nedostatku odborných pracovníků ve zdravotnictví v hospodářsky slabých státech na jihu a východě Evropy přímo souvisí s jejich odchodem do hospodářsky silnějších členských států EU, které vykazují nedostatek odborných pracovníků. To, že cílové země – v jejich čele se nachází Německo – i přes příliv odborných pracovníků bojují ve zdravotnickém a pečovatelském sektoru s dramatickým nedostatkem personálu, vypovídá o masivním selhání trhu a politiky.
- 4) **Nedostatek standardů platných pro EU:** Podobné slabiny evropských zdravotnických systémů a současná rozdílná úroveň lékařské péče a postupů (rozsah testování, testovací praxe, evidence případů) by v budoucnu mohly přinést k projednání otázku srovnatelné zdravotnické péče a prevence pro celou EU.

2. Státní opatření a exit strategie

V Evropě i mimo ni se mnoho států v současné době vydalo cestou podobných strategií v boji se šířením koronaviru. Ve všech zemích jde o zploštění vývojové křivky, aby byly národní zdravotnické systémy ochráněny před kolapsem, a tím zachráněny lidské životy. S ohledem na časový vývoj se dnes ukazují čtyři různé vývoje:

- 1) Státy, které se rychle rozhodly pro relativně silné zásahy, jakmile byl virus diagnostikován, např. pobaltské státy, Dánsko, Řecko a středo/východoevropské státy jako Polsko. Některé tyto státy si mohou eventuálně dělat naděje, že tím zastavily rychlé a rozsáhlé šíření a že brzy dosáhnou kulminace případů nově infikovaných.
- 2) Státy, které podnikaly opatření na zpomalení šíření postupně a zpříšňovaly je podle situace, např. Německo, Francie, Itálie a Španělsko.

- 3) Státy, které se k restriktivním opatřením stavěly nejprve a dlouho skepticky (a byly spíše otevřené myšlence cíleného promořování – za současné izolace rizikových skupin) jako Nizozemsko, Velká Británie a USA, které však většinou drasticky změnilly kurz.
- 4) Švédsko, které nadále zavádí pouze velmi mírná omezení.

V mnoha zemích se dostala ke slovu legislativa v době nouze – podle toho, s čím počítají národní ústavní orgány, byl vyhlášen a národními parlamenty potvrzen nouzový stav (m. j. Bulharsko, Finsko, Rumunsko, Slovensko a Česko), alarm (estado de alarma ve Španělsku) nebo stav epidemie (Polsko). Nelze zde rozpoznat žádné rozdíly mezi sociálně demokratickými vládami a vládami bez sociálně demokratického vedení – ústavněprávní výjimečná regulace se používá stejně v Dánsku, Finsku, Itálii, Španělsku a Portugalsku jako např. ve Francii nebo v Rakousku.

V závislosti na ústavněprávním zadání se vyhlášení nouzového stavu spojilo s přidělením zvláštních kompetencí pro urychlení legislativy a s možností zásahu do individuálních svobod. Současný horizont nouzového stavu se pohybuje mezi 7 a 14 až 30 dny a podléhá kontrole parlamentu. Pouze Maďarsko svůj „zákon na ochranu před koronavirem“ časově neomezilo. Některé země jako Polsko a Chorvatsko ještě nevyčerpaly všechny ústavní možnosti a ponechávají si možnost vyhlásit nouzový stav v případě zhoršení situace. Institucionální nastavení se v jednotlivých zemích liší: V Belgii umožnila až koronavirová krize sestavení menšinové vlády, kterou podporují všechny strany zastoupené v parlamentu. V Chorvatsku koordinuje ministr vnitra Národní štáb civilní ochrany, a je tak určujícím rozhodovatelem. Ve většině zemí byla vládnoucí vláda prostě vybavena rozšířenými kompetencemi (m. j. v Dánsku, Finsku, Řecku, Portugalsku). Na mnoha místech byla svolána vědecká rada, aby vládu podpořila v lékařských a zdravotních otázkách. Ve Francii to vedlo ke kritice „expertní vlády“, která nemá odhad pro politická rozhodnutí. V současné chvíli trvá pouze v Maďarsku nebezpečí zásadního a trvalého podrytí demokracie. Ve Francii dále sílí kritika Macronovy vlády – i s ohledem na omezování svobod. Celkově však mezi vládami a opozicí vládne s ohledem na boj s krizí široká politická shoda, stranické spory jsou malé – projevují se pouze při konkrétním zaměření různých pomocných balíčků a státních zásahů.

Sociální distance jako požadavek doby

S výjimkou Švédska zavedly již všechny evropské země přísná opatření, která omezují veřejný život a individuální svobody. Vlády používají soubor opatření, jejichž přísnost je však různá:

- uzavření univerzit, škol a školek (ve Finsku a Švédsku jsou základní školy a školky nadále otevřeny)
- zákaz shromažďování (např. omezen na max. 2 osoby v Estonsku a Česku, 5 osob v Rakousku, 10 osob v Dánsku a Finsku nebo 50 osob ve Švédsku)
- uzavření obchodů a služeb s výjimkou obchodů s potravinami, drogerií a lékáren (Belgie: 1 zákazník / m², maximální délka pobytu 30 min)
- omezení pracovního života (přesun výkonu práce do home office v téměř všech zemích; v Itálii jsou zavřené všechny továrny, které nejsou zásadní pro chod státu)
- omezení svobody pohybu (noční [Rumunsko] až úplný [Itálie, Kypr] zákaz vycházení; vycházení jen za účelem životně důležitých pochůzek, za prací, péčí o nemocné [m. j. Belgie, Francie, Portugalsko, Polsko, Španělsko, Maďarsko]; opuštění bytu jen po povolení SMS [Albánie, Řecku, Kypr])
- uzavření kulturních, sportovních a volnočasových zařízení
- uzavření hranice s výjimkou pro pendlery a nákladní dopravu
- povinnost nosit roušku na Slovensku, v Česku a Rakousku ve veřejném prostoru, resp. v obchodech (Rakousko)

- mimořádná ochrana rizikových skupin (zákaz návštěv v domovech seniorů, pečovatelských zařízeních a nemocnicích (m. j. Finsko, Španělsko, Česko); výzva k domácí izolaci (m. j. Velká Británie, Finsko, Portugalsko), zvláštní otvírací doba v obchodech výhradně pro osoby nad 60 let (Bulharsko, Česko, Maďarsko); v Srbsku platí pro starší osoby 24hodinový zákaz vycházení, dům smí opustit pouze v neděli mezi 3. a 7. hodinou ranní, aby si mohli nakoupit v mimořádně otevřených obchodech).

Oficiálně není konec na dohled

Velká část opatření zatím směřuje k Velikonocům – ovšem s podmínkou aktuálního vývoje počtu nakažených. Takřka žádná vláda se neodvážá veřejné diskuze o uvolňování opatření, nemluvě o ohlášení konkrétního data. V Bulharsku a Řecku byl jako možné datum uveden začátek května. V Bulharsku ale má být nejdříve otestováno 1000 obzvláště ohrožených osob, m. j.

z pečovatelského sektoru, policie a veřejné dopravy, aby bylo možné vyslovit prognózu dalšího vývoje. Dánská premiérka navrhla návrat do běžného života pomocí směn v práci a ve škole, aby se co nejvíc omezil sociální kontakt. „Inteligentní karanténa“ v Nizozemsku má spolu se zákazem veřejných akcí trvat do 1. června. V Rakousku kancléř Kurz oznámil, že aktuálně není v dohledu uvolnění. Až to bude možné, budou se prý otevírat nejprve obchody, teprve potom školy a univerzity. V Rumunsku se vládní kruhy vyjádřily v tom smyslu, že při příznivém vývoji by bylo možné vrátit se k normalitě asi za deset týdnů. V Polsku tlačí na uvolnění a normalizaci s podmínkou dalšího vývoje pandemie prezidentské volby plánované na 10. května (a dosud neodsunutě).

Lokalizace jako přechod k normalitě

Diskuze o využívání mobilních dat podobně jako v Singapuru nebo Jižní Koreji se rozjíždí i v evropských zemích, přičemž zde opět neexistuje jednotný evropský postup. V zemích, kde se sledování polohy už používá nebo se zkouší, si od toho slibují chytré a regionálně specifické uvolňování omezení. V obavách z trvalého uvolnění ochrany dat a digitálního sledování požadují m. j. francouzští, chorvatští, rakouští a slovenští sociální demokraté restriktivnější a časově omezený přístup k mobilním datům.

Mobilní data se v současnosti používají kromě jiného v Belgii, Dánsku, Velké Británii, na Islandu, v Kanadě, Chorvatsku, Norsku a na Slovensku – avšak v různé podobě. Ve Velké Británii a v Kanadě se využívají k anonymní kontrole karantény. Britská vláda navíc informovala všechny uživatele SMS zprávou o aktuálních opatřeních a ověřuje, zda je to v jednotlivých případech možné i regionálně.

V Rakousku a Norsku se vyvíjejí aplikace, jejich použití je dobrovolné, předávají jen nejdůležitější informace a nesbírají údaje o zdravotním stavu. Poskytnuté informace mají umožnit informování osob, které se dostaly do kontaktu s nakaženými. V Rakousku vyvíjí aplikaci Červený kříž, v Norsku ji má na starost národní zdravotní úřad.

V Česku vláda tento týden zahájila takzvanou „chytrou karanténu“. Nejprve v Jihomoravském kraji se pomocí mobilního signálu a dat o platbách kartou hledají lidé, kteří byli v kontaktu s nakaženými. Po jejich zjištění budou dotyční během několika hodin mobilním týmem otestováni na virus. Pokud bude pilotní projekt úspěšný, mohl by se podle současných představ po Velikonocích rozšířit na celou zemi.

Francouzská vláda ověřuje použití trackingu pro vyhledávání osob, které byly v kontaktu s již nakaženými lidmi, a naráží u toho na značný odpor opozice, jež podobná opatření nazývá „orwellovská“. Daleko k orwellovskému státu nemá Maďarsko: Stát získal nařízením o

nouzovém stavu právo disponovat veškerými dostupnými (mobilními) daty, aby mohl modelovat a analyzovat šíření epidemie.

3. Opatření na stabilizaci ekonomiky

Stát je centrálním aktérem při řešení hospodářských a finančních výzev kladných koronavirovou krizí. Podpora a stimulace tržními mechanismy nehraje při zvládnutí krize fakticky žádnou roli. Ve většině zemí byly v průběhu března v rámci národních plánů na ochranu a záchranu deklarovány cíle: podpora zdraví občanů, posílení zdravotnictví, záchrana a posílení ekonomiky a zabezpečení pracovních míst. Zkušenosti získané z finanční a hospodářské krize let 2008/2009 a stabilizační a finanční nástroje uvedené v chod v jejich důsledku se nyní ukazují jako cenné při boji s koronavirovou krizí.

Garance a výhodné úvěry pro velké podniky

V mnoha zemích existují programy pro malé a střední podniky, avšak ne v rozsahu pro velké firmy. Na to se nyní vynakládají speciální opatření v podobě státních záruk a výhodných úvěrů. Ve Velké Británii se prostřednictvím Bank of England skupují podíly v podnicích a veřejná úvěrová agentura přebírá úvěry podniků. V Kanadě se uvažuje o bailout bank, leteckých společností a kanadského sektoru s ropou a zemním plynem, který je rovněž poškozen, překlenovací úvěry jsou již připraveny. Ve Francii se zvažuje částečné zestátnění strategicky důležitých podniků, již existují tajné seznamy firem. V Rakousku se státní záruky, jež dosud existovaly pouze pro malé a střední podniky, rozšiřují i na větší firmy (vedoucí podniky). Na Slovensku vládne opačná situace. Velké podniky jako slovenské automobilové pobočky vyjádřily svou nevoli nad chybějící státní podporou a hrozily masovým propouštěním. Vláda se nyní chce postarat i o situaci těchto firem.

Podpůrné programy pro malé a střední podniky

Prakticky ve všech zemích je ústředním prvkem státních stabilizačních programů podpora malých a středních firem. Cílem je udržení jejich likvidity a zajištění pracovních míst. Centrálním nástrojem těchto programů jsou státní úvěrové záruky. V Dánsku stát garantuje 70 procent hodnoty všech nových bankovních úvěrů malým a středním podnikům, jejichž podnikový zisk klesl o více než 50 procent. V Belgii stát poskytuje úvěrové záruky: Při úvěrových ztrátách stát převezme 80 procent a finanční sektor tři procenta. V mnoha zemích se platby daní a DPH podniků odsouvají o určitý počet měsíců. Dalšími nástroji používanými v řadě zemí jsou: státně financovaný kurzarbeit a vyplácení mezd k zajištění pracovních míst a zabránění insolvenci, odložení sociálních plateb, možnost pozdější platby nájmu, účtů za elektřinu a vodu. V USA byl založen rozsáhlý finanční program pro malé podniky, který m. j. umožňuje vyplácení mezd. V Maďarsku je v určitých odvětvích (v turismu, pohostinství, v sektoru volnočasových aktivit, v kultuře, filmu, sportu a organizování akcí) zakázáno vypovědět do 30. června nájemní smlouvy a nájem se nesmí zvednout.

Osoby samostatně výdělečně činné a drobní živnostníci

Jen zřídka mají úspory a podnikové majetky. Nouzové vyrovnávací fondy a podpůrné programy překlenou výpadky a pokryjí osobní náklady na život. Ve Finsku má tato skupina po dobu krize přístup k podpoře v nezaměstnanosti.

V Estonsku profitují živnostníci v kultuře a sportu přímo ze státních podpůrných opatření za stornované kulturní a sportovní akce. V Rakousku byly pro tuto skupiny zřízeny nouzové vyrovnávací fondy (do max. deseti zaměstnanců). V Česku dostávají majitelé restaurací a malých obchodů, kteří museli zavřít kvůli vládním nařízením nouzového stavu, až 80 procent mzdových nákladů na zaměstnance. V Norsku byl kulturní a sportovní sektor odškodněn 900 mil. NOK za

ztrátu příjmů. Ve Velké Británii byly pozastaveny platby živnostenské daně pro podniky v sektoru maloobchodu, gastronomie, hoteliérství a volnočasových aktivit pro období 2020/2021. Ve Švédsku mají maloobchod a malé podniky nárok na doplatek až 50 procent nájmů.

Kurzarbeit a vyplácení mezd

Kurzarbeit a vyplácení mezd jsou státem podporované nástroje, které prokázaly svou účinnost a flexibilitu už při finanční krizi 2008/2009. Redukce normální pracovní doby zajišťuje, aby mohlo být i v krizi nadále zaměstnáno co nejvíc pracovníků a pracovníc, a pomáhá odvrátit insolvenční. Mnoho zemí se při tom řídí Německem. Ve Francii tak byla po německém vzoru schválena regulace kurzarbeitu (oficiálně „activité partielle“), podle níž dostávají pracovníci 84 procent čistého výděleku a v případě minimální mzdy 100 procent. Na Islandu platí stát pracovníkům v kurzarbeitu 75 procent mzdy. Ve Švýcarsku bylo opatření kurzarbeitu rozšířeno i na osoby, které jsou zaměstnány na dobu určitou nebo dočasně nebo pracují v poměru, jenž je zaměstnaneckému podobný. Vyplácení kurzarbeitu je nyní k dispozici i učňům. V Bulharsku převzal stát za podniky v definované nouzi 60 procent ze mzdy, pokud podnik zaručí vyplácení 40 procent ze mzdy. Kurzarbeit byl zaveden v důsledku koronavirové krize i v zemích, kde s ním zatím nebyly zkušenosti. V Kanadě pokrývá kurzarbeit až 75 procent mezd pro samostatně výdělečné osoby, drobné živnostníky a středně velké podnikatele. Také na Slovensku a v České republice, kde dosud kurzarbeit neexistoval, byl zaveden z rozhodnutí státu. EU rovněž ohlásila program kurzarbeitu, který má být poskytnut zemím, jež jsou koronavirovou krizí obzvláště silně postiženy.

Flexibilizace práce

Zákaz sociálních kontaktů a s ním spojené zavírání podniků, zařízení a organizací s sebou všude přineslo flexibilizaci práce. Ve Španělsku byla regulace pracovní doby/práce na dálku uzpůsobena aktuální situaci včetně redukce o 100 procent kvůli péči o děti a starší rodinné příslušníky. V Portugalsku může práci na dálku nařídít jednostranně zaměstnavatel.

Přístup k podpoře v nezaměstnanosti a její poskytování

Byrokratické procesy a přístup k podpoře v nezaměstnanosti se v důsledku krize v řadě zemí zjednodušily. V USA je pojištění v nezaměstnanosti podporováno programem o objemu 250 mld. dolarů. Díky tomu lze oprávněným žadatelům vyplácet po dobu čtyř měsíců o 600 dolarů týdně více. Ve Finsku dostávají zaměstnanci a zaměstnankyně v soukromém sektoru na částečný úvazek nebo s pracovní smlouvou na dobu určitou od prvního dne nezaměstnanosti plnou podporu. V Kanadě byl zlepšen přístup k podpoře v nezaměstnanosti pro zaměstnance. Dostávají 55 procent ze mzdy.

Sociálně slabí a lidé bez příjmů

Řada zemí zahájila pro lidi v nouzi a bez příjmů státní podpůrné programy. V Itálii existuje podpůrný program o objemu 400 mil. eur (nákupní poukazy) pro občany zcela bez příjmů. Navíc je v plánu „základní zajištění v nouzi“ pro zřejmě miliony lidí, kteří například dříve pracovali na černo a naprosto přišli o svůj existenční základ. Ve Španělsku je zakázáno odpojit nejvíce ohrožené osoby nebo osoby ohrožené sociálním vyloučením od dodávek elektřiny, vody, plynu a od telekomunikačních služeb. Další program se zaměřuje hlavně na sociálně slabé starší osoby. Ve Velké Británii byla sociální podpora zvýšena o 1000 GBP ročně. V Japonsku byl založen státní podpůrný program pro sociálně slabé rodiny.

4. Pozice sociálně demokratických stran

Ochrana zaměstnanců a zaměstnankyň a sociálně slabých

To, zda jsou ve vládě sociální demokraté nebo zda mohou ovlivnit politická rozhodnutí, je důležité hlavně pro zaměstnance a osoby s nízkým příjmem. V Kanadě, na Islandu a v USA bylo zavedení kurzarbeitu, resp. podpůrných dávek pro zaměstnance a zaměstnankyň předpokladem pro souhlas s dalšími zákony pro boj s krizí. Také v Polsku, Řecku, Norsku, Nizozemsku, Rakousku a Maďarsku sociální demokraté požadují, aby se podpůrné balíčky zaměřovaly více na potřeby zaměstnanců a sociálně slabých – např. zvýšením nebo prodloužením vyplácení podpory v nezaměstnanosti nebo zřízením krizového překlenovacího fondu. Další požadavky sociálně demokratických stran jsou zřeknutí se bonusů pro manažery (Island) a zákaz výpovědí v multinacionálních podnicích (Maďarsko). Podle požadavků sociálně demokratické opozice ve Francii a v Maďarsku by měla existenci a restart hospodářství zajistit jednorázová platba všem domácnostem.

Žádné podrývání demokracie

V krizi přichází hodina exekutivy. Vlády vedené či spoluvedené sociálními demokraty jako např. ve Finsku, Portugalsku a Švédsku se snaží o vědomě věcný tón a ujišťují, že vyhlášení nouzového stavu nepodryje demokracii. Sociálně demokratická opozice m. j. v Bulharsku, Japonsku, Chorvatsku a Maďarsku požaduje, aby se vládám nedělaly další exekutivní ústupky a aby se nepřerušovalo zasedání parlamentu.

U sociálně demokratických vlád, potažmo vlád se sociálně demokratickou účastí nelze vysledovat žádný vzorec, jaké restriktce a v jaké síle byly použity. To, že např. pouze v Itálii a Španělsku byla zastavena veškerá výroba, jež není bezpodmínečně nutná pro chod státu, nevycházelo ani tak ze stranického přesvědčení, jako z vysokého počtu nakažených. Ve Francii pohánějí socialisté podobné úvahy kvůli vysokému počtu případů. Lze pouze vyvozovat, že země se slabším zdravotnickým systémem rychleji sahají ke striktnějším opatřením, zatímco země s relativně dobře vybavenou zdravotní péčí realizují opatření trochu mírněji. V případě používání mobilních dat k lokalizaci osob, jež byly v kontaktu s nakaženými, se m. j. chorvatští, rakouští a slovenští sociální demokraté vyslovují pro restriktivnější využívání.

Investice do zdravotnictví

Pandemie nelítostně odhaluje deficity ve zdravotnictví jednotlivých států. Vyšší investice a lepší platy pro pracovníky jsou proto pro islandské, lotyšské a maďarské sociální demokraty bezpodmínečně nutné pro moderní infrastrukturu ve zdravotnictví.

Koronabondy/eurobondy vs. ESM

Evropské sociálně demokratické strany nemají jednotnou pozici ohledně koronabondů/eurobondů nebo Evropského záchranného mechanismu. EU-9 (Belgie, Itálie, Francie, Řecko, Irsko, Lucembursko, Portugalsko, Slovinsko a Španělsko) se v dopise předsedovi Evropské rady vyslovila pro společné vydávání státních dluhopisů. V Belgii, Itálii, Lucembursku, Portugalsku a Španělsku vládne sociálně demokratická vláda, nebo se na vládě podílí. Nizozemská PdVA nedávno oznámila změnu kurzu a vyslovila se (zajímavé je, že stejně jako nizozemský šéf Centrální banky) pro koronabondy. Přesto se zdá, že nezávisle na stranické příslušnosti dále pokračuje dělení na sever a jih existující už od finanční krize, které udává souhlas či nesouhlas s opatřeními, přestože naléhavé volání po společném dluhovém nástroji bez podmíněnosti je celkově výraznější a početnější.

5. Očekávání od Evropy a Německa

Solidarita, solidarita, solidarita!

Volání po evropské solidaritě je hlasité, mnohohlasé a dramatické. Bývalý francouzský prezident Jacques Delors, který se ve svých 94 letech veřejně vyjadřuje jen velmi zřídka, označil chybějící evropskou solidaritu za „smrtné nebezpečí pro EU“. Španělský předseda vlády Pedro Sánchez označil současnou zdravotnickou nouzi za „nejkritičtější chvíli“ v dějinách sjednocené Evropy.

Kvůli počátečnímu německému zákazu vývozu zdravotnického materiálu vládne v Itálii představa o nesolidárním Německu, která se drží dál i přes zrušení zákazu a léčbě italských intenzivních pacientů v Německu. Italská sociální média ovládly fotky pomoci z Ruska, Číny, Kuby a Albánie, zatímco francouzská a švédská média velmi pozitivně informují o německé solidaritě. Mimo jiné finská a chorvatská vláda požadují, aby EU zaujala silnější koordinační roli při poskytování a rozdělování zdravotnického ochranného materiálu. Francouzští a španělští socialisté se dokonce vyslovují pro „válečné hospodářství“ v boji s koronavirovou krizí. Z nedostatečné evropské solidarity je obzvláště zklamané Srbsko. Prezident Vučić se v silném mediálním výstupu odvrátil od nesolidární Evropy a přiklonil se k „bratru Siovi“ z Číny, jedinému příteli a spojenci. Letadlo z Číny se zdravotnickým vybavením a týmem lékařů přivítali s fanfárami, zatímco milionová pomoc od EU a Norska tolik pozornosti nevyvolala.

Krise dává zásah politicky omezené akceschopnosti EU

Poté, co první členské státy EU na počátku března na vlastní pěst uzavřely své hranice a zamezily obchodu a vnitroeurospécké výměně důležitého zdravotnického materiálu jako jsou roušky a plicní ventilátory, začala komise jednat. V pondělí, 16. března předložila předsedkyně Komise návrh na uzavření vnější hranice EU, který ve videokonferenci schválili předšedové vlád členských zemí. Komise má podobně jako při výměně zdravotnické humanitární pomoci pouze koordinační kompetenci, ale žádné možnosti realizace a mandát k prosazení návrhů.

V současné době má Komise omezené možnosti, jak reagovat na koronakrizi. Byly přeměřovány prostředky z regionálních strukturálních fondů, jež dosud nebyly vybrány. Bylo zrušeno omezení pro výši nového zadlužení členských států a sestaveny nové balíčky peněžité pomoci v nouzi. Na koronavirová podpůrná opatření dosud nejsou k dispozici žádné další peníze, protože je musí schválit členské země. Komisi tak zbývá pouze možnost přerozdělovat již schválený rozpočet.

Členské státy vyzvaly Komisi, aby předložila pro EU stabilizační, exitovou a restartovou strategii. Předsedkyně Komise ji ohlásila na následující týden, spolu s aktualizovaným návrhem víceletého finančního rámce uzpůsobeného pro krizi. Její jádro má dle vyjádření předsedkyně tvořit boj s koronavirovou krizí.

Koronabondy/eurobondy vs. Evropský stabilizační mechanismus

ECB zavedla nouzový pandemický program nákupu aktiv, „Pandemic Emergency Purchase Programme“ (PEPP) s částkou 750 mld. eur (bez omezení směrem nahoru), aby zachovala likviditu vysoce zadlužených států eurozóny. Všechny státy v zásadě vítají učiněná opatření ECB a přerušování Paktu stability a růstu, velké spory ovšem vyvolávají požadované dluhové nástroje. Evropská 9 (Belgie, Itálie, Irsko, Francie, Řecko, Lucembursko, Portugalsko, Slovinsko a Španělsko) žádají v dopise předsedovi Evropské rady vytvoření společného dluhového nástroje. Kromě koronabondů se hovoří i o dalších pojmech jako o „půjčkách na obnovu“ (Španělsko) nebo „rozpočtové a monetární solidaritě“ (Francie), které však v jádru popisují totéž: evropské půjčky. Proti tomu se staví mimo jiné nizozemská a rakouská vláda, které považují za vhodný nástroj pro boj s krizí ESM (popř. s omezenou podmíněností) a koronabondy striktně odmítají, pokud znamenají sdílené ručení. Jako možná alternativa byly navrženy „Euro Safe Assets“ nebo také „Recovery Bonds“. Ty mají být zajištěny pomocí „Pan European Guarantee“ a vycházet ze samostatného eurorozpočtu, který by generoval příjmy z daňových příjmů EU (z digitální daně, uhlíkové daně, obchodu s povolenkami). Zejména severské členské státy vedené Nizozemskem

však dosud odmítají rozpočet pro eurozónu, stále silněji požadovaný Macronem. Další expertní návrh předpokládá využití ESM pro koronabondy, tedy společné vydávání dluhopisů prostřednictvím záchranného eurobalíčku pro všechny státy eurozóny. Peníze, získané rovněž půjčkami, by se rozdělovaly mezi státy eurozóny přesně podle jejich podílu na ESM, stejně tak úrokové náklady, šlo by tedy o „sdílení úroků a rizik nesplácení“. To by mohl být možný kompromisní návrh.

Očekávání kladená na Německo jsou vysoká: Jedni žádají solidární změnu směru, jiní výdrž. Německo musí do červencového převzetí předsednictví v Radě najít pozici, která dostojí dvojím nárokům na solidaritu a posílí soudržnost EU.

Bránit demokracii proti nouzovému stavu

Přestože debaty dnes ovládají požadavky hospodářské a finanční pomoci, Evropská komise a státy EU bojují za zachování demokratických a státoprávních standardů i v době nouzového stavu v jednotlivých zemích. Třináct členských států tak v prohlášení varovalo před trvalými zásahy do základních práv v důsledku koronavirové krize. Předsedkyně Komise oznámila, že prověří zákony o nouzovém stavu jednotlivých států EU. Musejí být hlavně časově omezené a přísně adekvátní.

Přesměrování dodavatelských řetězců

V některých zemích začíná diskuze o střednědobých a dlouhodobých dopadech koronavirové krize. Francouzští socialisté požadují zpomalení globalizace a přesměrování strategicky důležité výroby zpět do Evropy, aby byla zajištěna „průmyslová suverenity“ Evropy. Rakousko chce, aby v Evropě zůstaly hlavně výrobní řetězce léčiv a potravin, a navrhuje zahrnout to do průmyslové strategie EU.

Uzavírání hranic postihuje pracovní trh

Země jako Polsko, Česko nebo Rumunsko hledí na trvající uzavření hranic s obavami, protože vysílají do sousedních zemí mnoho pracovníků, kterým nyní odpadl příjem. Mnoho dalších zemí – zejména Německo – je současně odkázáno na další pracovníky v pečovatelském odvětví, stavebnictví nebo při sklizni.

Kontakt:
Catrina Schläger
Analýza mezinárodní politiky
Catrina.Schlaeger@fes.de